

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 349.3

Кундельська Ірина Сергіївна

аспірант

Національної академії внутрішніх справ

Кундельская Ирина Сергеевна

аспирант

Национальной академии внутренних дел

Kundelska Iryna

Graduate Student of the

National Academy of Internal Affairs

ORCID: 0000-0001-5623-420X

**ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ
ЗЛОЧИНЦЯ, ЩО ВЧИНЯЄ ЛЕГАЛІЗАЦІЮ (ВІДМИВАННЯ)
МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ
ОСОБЕННОСТИ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ЛИЦА ПРЕСТУПНИКА, СОВЕРШАЮЩЕГО ЛЕГАЛИЗАЦИЮ
(ОТМЫВАНИЯ) ИМУЩЕСТВА, ПОЛУЧЕННОГО ПРЕСТУПНЫМ
ПУТЕМ
PECULIARITIES OF CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF
THE CRIMINAL PERSON WHO LEGALIZES (LAUNDERS)
PROPERTY OBTAINED BY CRIMINAL**

Анотація. У статті проаналізовано аспекти кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом. Значення особи злочинця відіграє провідну роль у процесі детермінації злочинності, комплексі заходів запобігання та формуванні кримінологічної політики держави. Необхідність вивчення

кримінологічної характеристики особи злочинця, чії дії пов'язані із порушенням державних соціальних стандартів в процесі здійснення незаконного відмивання майна, зумовлена тим, що врахування її властивостей сприяє ефективній протидії такій злочинності. Така характеристика надає можливість правильно розв'язувати проблеми щодо індивідуальної відповідальності та покарання, виявляти причини й умови, що впливають на вчинення аналізованого виду злочину. Незважаючи на тенденції зростання масштабів легалізації злочинного майна, чинне законодавство та наука кримінологічного права залишають відкритими низку питань і такий стан речей сприяє неоднозначному розумінню особистості злочинця досліджуваного злочину, унаслідок чого на практиці допускається різна правова оцінка діянь, віднесених до відмивання злочинних доходів.

Розглянуто погляди вітчизняних та зарубіжних науковців-кримінологів, які в своїй науковій діяльності активно розглядали, досліджували, вивчали, аналізували властивості особи злочинця.

Досліджено особливості соціально-демографічної, особистісно-рольової, морально-психологічної та кримінально-правової характеристики злочинця, адже зазначені складові в комплексному поєднанні мають важливе значення для продуктивного та результативного аналізу чинників злочинної поведінки, надають можливість ґрунтовно й усебічно визначити умови вчинення злочину та справжню вину особи.

Сформовано кримінологічний портрет – описано конкретні риси особистості, які притаманні такому прошарку злочинців, які вчиняють відмивання майна, одержаного злочинним шляхом.

Ключові слова: особа злочинця, соціально-демографічні ознаки, особистісно-рольові властивості, морально-психологічна підсистема, моральна свідомість, кримінально-правові ознаки.

Аннотация. В статье проанализированы аспекты криминологической характеристики лица, совершающего легализацию (отмывание) имущества, полученного преступным путем. Значение личности преступника играет ведущую роль в процессе детерминации преступности, комплексе мер предотвращения и формирования криминологической политики государства. Необходимость изучения криминологической характеристики личности преступника, чьи действия связаны с нарушением государственных социальных стандартов в процессе совершения незаконного отмывания имущества, обусловлена тем, что учет его свойств способствует эффективному противодействию такой преступности. Такая характеристика позволяет правильно решать проблемы индивидуальной ответственности и наказания, выявлять причины и условия, влияющие на совершение рассматриваемого вида преступления.

Несмотря на тенденции роста масштабов легализации преступного имущества, действующее законодательство и наука криминологического права оставляют открытыми ряд вопросов и такое положение вещей способствует неоднозначному пониманию личности преступника исследуемого преступления, в результате чего на практике допускается разная правовая оценка деяний, отнесенных к отмыванию преступных доходов. Рассмотрены взгляды отечественных и зарубежных ученых-криминологов, в своей научной деятельности активно рассматривали, исследовали, изучали, анализировали свойства личности преступника.

Исследованы особенности социально-демографической, личностно-ролевой, морально-психологической и уголовно-правовой характеристики преступника, ведь указанные составляющие в комплексном сочетании имеют важное значение для продуктивного и результативного анализа факторов преступного поведения, предоставляют возможность

основательно и всесторонне определить условия совершения преступления и вину лица.

Сформирован криминологический портрет – описаны конкретные черты личности, которые присущи такой прослойке преступников, совершающих отмывание имущества, полученного преступным путем.

Ключевые слова: *личность преступника, социально-демографические признаки, личностно-ролевые свойства, морально-психологическая подсистема, моральное сознание, уголовно-правовые признаки.*

Summary. *The article analyzes the aspects of criminological characteristics of a person who commits legalization (laundering) of property obtained by criminal means. The importance of the identity of the offender plays a leading role in the process of determining crime, a set of measures to prevent and shape the criminological policy of the state. The need to study the criminological characteristics of the offender, whose actions are related to the violation of state social standards in the process of illegal money laundering, due to the fact that taking into account its properties helps to effectively combat such crime.*

This characteristic provides an opportunity to correctly solve problems of individual responsibility and punishment, to identify the causes and conditions that affect the commission of the analyzed type of crime. Despite the growing trend of legalization of criminal property, current legislation and the science of criminological law leave open a number of issues and this state of affairs contributes to ambiguous understanding of the identity of the offender under investigation, resulting in different legal assessments of money laundering.

The views of domestic and foreign criminologists who in their scientific activity actively considered, researched, studied, analyzed the personality traits of the offender are considered.

The peculiarities of socio-demographic, personal-role, moral-psychological and criminal-legal characteristics of the offender are studied, because these components in combination are important for productive and effective analysis of factors of criminal behavior, provide a thorough and comprehensive definition of crime and true guilt persons.

A criminological portrait has been formed - specific personality traits are described, which are inherent in such a layer of criminals who commit money laundering.

***Key words:** the identity of the offender, socio-demographic characteristics, personality and role characteristics, moral and psychological subsystem, moral consciousness, criminal and legal characteristics.*

Постановка проблеми. В системі продуктивного запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, слід приділяти значну увагу ролі особи злочинця, адже саме від цього залежить механізм учинення ним злочинів. У кримінології питання визначення злочинної поведінки не втрачає своєї актуальності і для тлумачення основ злочинності розроблено ряд напрямів, теорій, доктрин, тощо. Закономірність дослідження особи злочинця зумовлена тим, що врахування її особливостей допомагає оперативній протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, зокрема, під час проведення правоохоронними органами слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Характеристика особи правопорушника відкриває перспективу безпомилково вирішувати проблеми щодо індивідуальної відповідальності та покарання, виявляти причини й умови, що впливають на вчинення аналізованого виду злочину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особа злочинця досліджувалася вітчизняними та зарубіжними вченими-кримінологами на різних етапах функціонування суспільства. Присвятили ряд наукових

досліджень такої характеристики А.О. Топорков [1], А.Ф. Волобуєв [2], В.В. Голіна [3], А.Ф. Зелінський [4, 5], В.В. Лунєв [6], А.Б. Блага [7] та інші науковці.

Так, на думку А.О. Топоркова, одним із основних елементів характеристики злочину будь-якого видує дані про особу злочинця, його цілі та мотиви [1, с. 326]. Як правило, ціллю злочинців є прагнення до якомога більшої наживи, гарантії власної безпеки, пошук корумпованих зв'язків у владних структурах, тому такі особи постійно відшліфовують свою незаконну діяльність, розвивають її окремі компоненти, що призводить до «природного відбору» латентних способів реалізації відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом [2, с. 23-24].

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є аналіз та визначення особливостей кримінологічної характеристики особи злочинця, який вчиняє легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

Виклад основного матеріалу. Поняття «особа злочинця» виникло на певному етапі розвитку кримінології в розумінні сукупності впорядкованих, систематизованих знань, що описують і роз'яснюють існування, розвиток, особливості тих, хто вчинив злочин. У вітчизняній кримінології поняття особи злочинця трактується по-різному. В одних випадках під ним розуміють особу, яка винно вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом. В інших – робиться акцент на якісній відмінності особи злочинця від незлочинця. При цьому наголошується, що антисуспільна спрямованість особи виявляється в її аморальних вчинках, дисциплінарних, адміністративних та інших правопорушеннях, які ще не набули злочинного характеру, але при безкарності дедалі більше набирають кримінальних рис і вказують на реальну можливість учинення даною особою злочину.

У наукових і прикладних цілях ідеологія особи злочинця повинна зв'язувати осіб, винних у злочинній поведінці. Відверто, поняття особи злочинця деякою мірою умовне і формальне, оскільки віднесення певних дій до числа злочинних залежить від законодавця. Крім того, дослідження особи злочинця має здійснюватися за певними критеріями. Саме цей факт дає можливість говорити про особу злочинця на правовій основі, тобто має досліджуватися особистість тих, хто відповідно до кримінального закону визнається суб'єктом злочину.

Варто зазначити, що в правовому полі наявне не лише одне визначення особи, яке повністю розтлумачує її сутність. Так, особа, яка вчинила злочин є «суб'єктом злочину», «особою злочинця», «особистістю злочинця» та відповідно має певні відмінності та специфічні галузеві значення, зумовлені предметною сферою пізнання відповідної науки, незважаючи на те, що родовим поняттям виступає поняття «особа».

Поняття «суб'єкт злочину» й «особа злочинця», як правило, використовуються кримінально-правовою наукою. Кримінологічна наука зазвичай оперує поняттям «особистість злочинця». Оскільки поняття особистості є заплутаним інтегруючим поняттям, що охоплює біологічні, психологічні та соціальні сторони, йому властива система ознак, властивостей і рис, що розкривають особистість як людину, що вчинила злочин. Будучи різновидом особи взагалі, особа злочинця має загальні ознаки (стать, вік, фах, освіта, соціальний стан, роль у суспільстві), а також властиві лише особі злочинця специфічні ознаки, що визначають і відображають характер і ступінь її суспільної небезпечності. Як зазначив В.В. Голіна, «Очевидно, що відвернення злочинних проявів має місце тоді, коли злочинна поведінка проходить етап від формування злочинного мотиву до початку виконання діяння» [3, с. 30].

Особа злочинця є головоломним і багатовекторним поняттям. У кримінологічній науці існує низка визначень особи злочинця, які можна

об'єднати за трьома ознаками: формальною, змістовною та формально-змістовною. Так, формальна ознака визначає підхід, за яким особа злочинця розглядається як особа людини, яка вчинила злочин, з наданням їй цілісної характеристики, містить у собі й об'єднує біологічні, соціальні та психологічні сторони. Змістовна ознака передбачає окрему характеристику особи злочинця у зв'язку з учиненням нею злочину та наявністю причинного зв'язку між суспільно небезпечним діянням та особою. А формально-змістовна ознака – це та, за якою виділяється стан особи в момент учинення злочину, а саме: коли, до та після вчинення злочину(часовий термін) особа не може вважатися «особою злочинця».

А.Ф. Зелінський зазначав, що особистість злочинця – це сукупність соціально-демографічних, психологічних та моральних характеристик, які тією чи іншою мірою типово притаманні людям, винним у злочинній діяльності [4]. У розвиток такої думки А.Ф. Зелінський, а в подальшому і Т.А. Денисова акцентували увагу на тому, що поняття «особа злочинця» неможна ототожнювати з поняттями «особа винного», «особа підсудного», «особа засудженого» тощо. Наприклад, дослідження особи засудженого має будуватися, виходячи з кримінально-виконавчої характеристики особи (після оголошення вироку і призначення покарання), а також з особливостей карально-виправного впливу [5].

Вітчизняні кримінологи визначають структуру особи злочинця, що поділяється на такі основні елементи:

1) соціально-демографічні ознаки, які охоплюють відомості про стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, рід занять, наявність постійної роботи, її тривалість, частоту зміни місця роботи, інші джерела матеріального доходу, національність, громадянство, місце проживання та інші відомості. На думку В.В. Лунєєва, така сукупність відомостей не відображає цілковитого образу особи злочинця, а лише описує його зовнішній аспект [6, с. 839]. Водночас у статистичній звітності щодо осіб,

які вчинили правопорушення, як наголошує А.Б. Блага, такі ознаки надають важливу інформацію, без якої неможлива повна кримінологічна характеристика особи злочинців [7, с. 92].

Найбільш важливими соціально-демографічними ознаками, що характеризують особу злочинця, який вчиняє легалізацію майна, одержаного злочинним шляхом, є вік та освіта: середній вік осіб, які вчиняють легалізацію злочинного майна, становить 30-55 років, серед них значна кількість осіб має вищу освіту і незначна частка має середню та середньо-спеціальну. Такого роду діяльністю займаються найчастіше особи чоловічої статі з відносно високим соціальним статусом, з певним обсягом спеціальних знань, достатнім освітнім, професійним рівнем та життєвим досвідом, що дозволяє ретельно розробляти способи вчинення та приховання злочину, використовувати протекції у владних структурах державної системи. Окрім цього, особа характеризується комунікабельністю, що дозволяє їй легко входити в контакт з представниками банків, посадовцями, встановлювати з ними зв'язки; користується певним авторитетом у оточуючих та в суспільстві, приваблює наявністю зовнішніх атрибутів іміджу ділової людини. Така особа переважно є «професійним» злочинцем внаслідок неодноразового вчинення предикатних злочинів та легалізації майна злочинного походження.

2) особистісно-рольові властивості характеризують соціальні позиції особи злочинця в різних сферах життєдіяльності (у суспільному житті, родині, на виробництві). Особа злочинця, яка генерує незаконні доходи, поєднані з легалізацією майна, одержаного злочинним шляхом, виступає носієм багатьох різноманітних соціальних ролей.

Так, у суспільному житті це може бути роль викладача, студента, роботодавця, найманого працівника, кваліфікованого робітника, партійної чи непартійної особи, власника злочинно здобутого майна, тощо.

У сфері сімейних відносин така особа виконує роль холостяка або голови сім'ї, роль дитини, зятя або невістки, дядька або тітки, сестри або брата та інше.

У професійній діяльності особою, яка здійснює підготовку чи реалізацію переміщення й використання майна, здобутого незаконним шляхом в легальній економіці, може бути керівник, головний бухгалтер підприємства, установи, організації, співробітники банківських установ, фінансових груп, кредитних спілок, страхових компаній, довірчих товариств, інвестиційних фондів, клірингових палат, трастових компаній, фондових та інших бірж, брокерських та дилерських контор, установ зв'язку, нотаріуси, робітники реєстраційних органів, брокери, агенти з пошуку осіб, які мають намір здійснити легалізацію в певній офшорній зоні, депутати, чиновники різних відомств, тощо.

Соціум пропонує особистості велику кількість соціальних ролей, що породжуються сучасним потенціалом розвитку економіки, управління та загалом соціального середовища, яке і встановлює для неї так звані приписи поведінки.

3) морально-психологічна підсистема особи злочинця, а саме моральні властивості (світогляд, духовність, погляди, переконання, соціальні установки та ціннісні орієнтири) і психологічна характеристика особи злочинця (особливості її інтелектуальних, емоційних і вольових якостей).

Для злочинців зазначеної категорії, як правило, є характерним наступний набір ознак: середній та високий рівень інтелекту, багатий життєвий досвід поєднується з системою поглядів, інтересів і потреб.

Емоційна сфера цих злочинців характеризується як правило завищеною самооцінкою, емоційною стійкістю, легкодухістю, самовпевненістю, бажанням долати труднощі, які виникають в процесі здійснення легалізації, відповідним рівнем емоційного інтелекту. На фоні

достатньо сильно розвинутих волевих якостей досліджуваної категорії осіб характерними також для них є підвищена ділова активність, заповзятість, підприємливість, енергійність і цілеспрямованість, упертість.

Моральні ознаки досліджуваних осіб включають цинізм, що виявляється в цілковитому нехтуванні інтересами суспільства й держави, аморальність, що виявляється в правовому та моральному нігілізмі, відсутності ціннісних настанов (орієнтирів) або їх хибності. Легалізація майна, одержаного злочинним шляхом є потужним фактором деморалізації суспільства, девальвації моральних цінностей, деформації індивідуальної та суспільної психології, вона нищить духовні та моральні цінності, сприяє поширенню у суспільстві кримінальної психології, тощо [8].

Масштабне відмивання майна, одержаного злочинним шляхом все більше витісняє правові, етичні відносини між людьми. Поступово перетворюючись, легалізація із соціальної аномалії стає звичним способом вирішення життєвих проблем, нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства.

4) риси правової та моральної свідомості. Правова свідомість є однією з форм суспільної, а звідси й індивідуальної свідомості, відображає ставлення особи до чинного права, показує знання міри їхньої поведінки з погляду прав і обов'язків, законності та правопорядку. Особи, котрі вчиняють легалізацію майна, одержаного злочинним шляхом, виявляють приховану або явну неповагу до закону, впевнені, що закон можна обійти, порушити в конкретній ситуації на користь особистим або кланово-груповим інтересам. Вони сподіваються на власну кримінально-правову безкарність.

Життя людей у суспільстві регламентується не тільки правовими, а й моральними нормами. Моральна свідомість злочинців значно спотворена, її дефекти мають глибокий характер, переростають у негативні звички та

переконання. Аморальні вчинки серед них більше поширені, ніж серед законослухняних громадян. У них немає почуття відповідальності за свої неправомірні дії, вони не цінують власну честь і гідність, зате нехтують гідністю інших, ігнорують громадську думку про свою негідну поведінку, їм не властиві почуття справедливості, твердість волі в дотриманні морального обов'язку. У системі їхніх ціннісних орієнтацій на першому місці стоять егоїстичні й корисливі спрямування, вигода, кар'єризм, власний добробут, самолюбство та свавілля.

Таким чином, відмивання майна, одержаного злочинним шляхом дискредитує право як універсальний регулятор суспільних відносин, перетворюючи його за засіб задоволення приватних та корпоративних інтересів.

5) кримінально-правові ознаки – це дані про спрямованість та мотиви вчиненого злочину, характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину, особу винного, його ставлення до вчинених дій, чи був злочин учинений одноособово чи групою осіб, вчинення злочину сталось вперше чи неодноразово, інформацію про попередній антисуспільний спосіб життя особи, вид і строк призначеного покарання, визнання вини у вчиненому злочині, тощо. Однією з характерних особливостей осіб, які вчиняють легалізацію майна, одержаного злочинним шляхом є відсутність судимості у злочинців. Зазвичай такі правопорушення вчиняються з корисливих мотивів. Кримінальна практика свідчить, що більшість осіб скоюють злочини в складі організованих злочинних угруповань. До таких груп можуть входити працівники банківських закладів, різноманітних комерційних структур, банківських установ, а також інші потрібні за своїми службовим станом і повноваженнями особи. Необхідно підкреслити, що до складу такої групи також входить один або кілька учасників, які є програмістами або хоча б володіють знаннями та навичками в галузі комп'ютерних інформаційних технологій.

б) загальнозначущі позитивні людські якості мають не обмежувальний характер. Сюди входять соціальні ознаки і властивості, що позитивно впливають на їх свідомість і моральність, тобто ті корисні якості, які притаманні будь-якому законослухняному громадянину даного суспільства. Але якщо в останнього ці якості чітко виражені і є домінуючими, то у злочинців вони розвинуті слабо, відступають на останній план. Однак у тій чи іншій мірі вони є в деяких з них, адже не всі сторони їх індивідуальної свідомості і морального обличчя повністю уражені антисуспільними уявленнями, поглядами і звичками. Наприклад, особа злочинця має велику прихильність до сім'ї, або захоплюється літературою, або йому не сторонні прояви людської дружби.

Загалом, структура особи злочинця, який здійснює легалізацію майна, одержаного злочинним шляхом повинна мати всі ознаки, властивості, якості та інші показники, які у своїй сукупності характеризують особу, яка нехтує законом, порушує заборони, притягується до кримінальної відповідальності та заслуговує покарання. При цьому структура особи правопорушника повинна відображати не лише різноманітність ознак, що її утворюють, і різновид характеру, але і різну їх роль в етіології злочинної поведінки.

Ознаки, що характеризують особу злочинця, перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. Так, соціально-демографічні ознаки особи значною мірою визначають її соціальні ролі й поряд з останніми є вирішальним фактором у формуванні моральних і психологічних характеристик особи. Низка ознак може мати альтернативний характер, тобто їх можна віднести водночас до кількох груп (наприклад, освіта визначається як соціально-демографічна ознака, водночас вона може вказувати на соціальну роль особи в суспільстві).

Висновки і перспектива подальших досліджень у даному напрямку. Боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних

злочинним шляхом є елементом безпекової політики держави, що зумовлює потребу в удосконаленні методики розслідування цього виду злочину, у тому числі і шляхом уточнення змісту елементів кримінологічної характеристики, адже вчення про особу злочинця є однією з основних складових предмета науки кримінології, без якого неможливо до кінця з'ясувати всі інші кримінологічні проблеми, будь-то детермінанти злочинності чи організація боротьби з нею.

Викладені положення є лише вихідними для поглибленого вивчення особи злочинця, проблема якого дедалі частіше привертає увагу науковців-юристів. Для успішних досліджень щодо запобігання злочинам украй важливо не лише мати уявлення про особу злочинця, а й глибоко проникати у структуру властивостей, якостей, а також інших особистісних ознак. Загалом, особа злочинця – це широке поняття, що включає в себе сутність особи, комплекс ознак, які її характеризують, її моральний та духовний світ у взаємодії із соціальними та індивідуальними життєвими умовами, що тією чи іншою мірою вплинули на вчинення кримінального правопорушення. Особі злочинця також притаманна певна система морально-психологічних переконань, властивостей, установок, інтелектуальних, емоційних і вольових якостей.

Література

1. Криміналістика: учебник / под ред. И.Ф. Крылова, А.И. Бастрыкина. Москва: Дело, 2001. 800 с.
2. Волобуєв А.Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва: дис. доктор юрид. наук: спец. 11.00.09 / А.Ф. Волобуєв; Національний університет внутрішніх справ. Х., 2001. 426 с.

3. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 30.
4. Зелинский А.Ф. Криминология (курс лекций). Харьков: Прапор, 1996. С. 57.
5. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: научно-практическое издание. Киев: Юринком Интер, 1999. С. 86-89.
6. Лунеев В. В. Курс мировой и российской криминологии: учебник. В 2 т. Т. 2. Особенная часть / В. В. Лунеев. М.: Юрайт, 2013. 872 с.
7. Блага А.Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія / А. Б. Блага. Харків: Макаренко, 2014. 360 с.
8. Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998-2005 роки // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367/98#Text> (дата звернення: 28.12.2021).
9. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>
10. Криминологія: підручник / за заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. Київ: Нац. акад. управління, 2010. 496 с.

References

1. Kriminalistika: uchebnik / pod red. I.F. Krylova, A.I. Bastrykina. Moskva: Delo, 2001. 800 s.
2. Volobujev A.F. Naukovi osnovy kompleksnoji metodyky rozsliduvannja koryslyvykh zlochyniv u sferi pidpryjemnytva: dys. Doktor juryd. nauk: spec. 11.00.09 / A.F. Volobujev; Nacionaljnyj universytet vnutrishnikh sprav. Kh., 2001. 426 s.

3. Gholina V.V. Zapobighannja zlochynnosti (teorija i praktyka): navch. posib. Kharkiv: Nac. juryd. akad. Ukrajinu, 2011. S. 30.
4. Zelinskiy A.F. Kriminologiya (kurs lektsiy). Kharkov: Prapor, 1996. s. 57.
5. Zelynskyj A.F. Krymynaljnaja psykholohyja: nauchno-praktycheskoey zdanye. Kyev: Juryntkom Ynter, 1999. S. 86-89.
6. Lunev V.V. Kurs mirovoy i rossiyskoy kriminologii: uchebnik. V 2 t. T. 2. Osobennaya chast / V. V. Lunev. M.: Yurayt, 2013. 872 s.
7. Blagha A.B. Nasylystvo v sim'ji (kryminologhichnyj analiz i zapobighannja): monoghrafija / A. B. Blagha. Kharkiv: Makarenko, 2014. 360 s.
8. Pro Konceptiju borotjby z korupcijeju na 1998-2005 roky // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrajinu» / VR Ukrajinu. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367/98#Text> (data zvernennja: 28.12.2021).
9. Pro zapobighannja ta protydiju leghalizaciji (vidmyvannju) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shljakhom, finansuvannju teroryzmu ta finansuvannju rozpovsjudzhennja zbroji masovogho znyshhennja // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrajinu» / VR Ukrajinu. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>
10. Kryminologhija: pidruchnyk / za zagh. red. L.S. Smijana, Ju. V. Nikitina. Kyjiv: Nac. akad. upravlinnja, 2010. 496 s.